

Mərhəmətli və rəhimli olan Allahın adı ilə!

MÜQƏDDİMƏ

Həqiqətən şükür və tərif yalnız Allaha məxsusdur! Biz Ona həmd edir, Onu köməyə çağırır, Ondən bağışlanma və bizi doğru yola yönəltməyi diləyirik, nəfslərimizin şərindən və pis əməllərimizdən qorunmaq üçün yalnız Ona pənah aparırıq. Allah kimə hidayət verərsə o, doğru yolda olar, kimi azdırarsa onu doğru yola yönəldən tapılmaz. Mən şahidlik edirəm ki, Allahdan başqa ibadətə haqqı olan məbud yoxdur, Onun şəriki yoxdur və şahidlik edirəm ki, Muhəmməd Onun qulu və elçisidir.

«Ey iman gətirənlər! Allahdan layiqincə qorxun və ancaq müsəlman olduğunuz halda ölin!»¹

«Ey insanlar! Sizi tək bir şəxsdən xələq edən, ondan da zövcəsini yaradan və onlardan da bir çox kişi və qadın törədib yer üzünə yayan Rəbbinizdən qorxun! Adı ilə bir-birinizdən cürbəcür şeylər istədiyiniz Allahdan qorxun və qohumluq əlaqələrini kəsməkdən çəkinin! Həqiqətən, Allah sizə nəzarət edəndir!»²

¹ «Ali İmran» surəsi, 102.

² «ən-Nisa» surəsi, 1.

*«Ey iman gətirənlər! Allahdan qorxun və doğru söz söyləyin! Əgər belə etsəniz Allah əməllərinizi islah edər və günahlarınızı bağışlayar. Hər kəs Allaha və Onun elçisinə itaət etsə, böyük bir səadətə nail olar».*¹

Müsəlman qardaş və bacılarım! Bu müxtəsər və maraqlı risalə sizi ədalətli olmağa sövq edər və hər bir haqqı olanın haqqını ödəməyə vadar edər. Bu haqlar hər bir müsəlman üçün ən mühüm olan haqdır və bu haqları ödəmək hər bir müsəlmanın borcudur.

Əzəmətli Allahdan rica edirik ki, Allahın ﷻ Kitabını və Rəsulullahın ﷺ Sünnəsini öz həyatının bütün sahələrində rəhbər tutan (cəmi) müsəlman ümmətinə uğurlar bəxş etsin. O, doğrudan da eşidən və cavab verəndir. Sonuncu duamız budur: «əl-həmdü lilləhi rabbil-ələmin» – Aləmlərin Rəbbi Allaha şükürlər olsun!

Əlixan MUSAYEV

¹ «əl-Əhzab» surəsi, 70-71.

I HAQQ

Allahın haqqı

Bu haqq hər bir müsəlman üçün ən mühüm olan haqddır. Bu əzəmətli haqqı ödəmək hər bir müsəlmanın borcudur. Uca Allah bizi analarımızın bətnlərində bir şəkildən başqa şəklə salıb, sonra insan olaraq bu dünyaya gətirib:

«Biz, həqiqətən, insanı tər-təmiz (süzülmüş) palçıqdan yaratdıq. Sonra onu (Adəm övladını) nütfə halında möhkəm bir yerdə (ana bətnində) yerləşdirdik. Sonra nütfəni laxtalanmış qana çevirdik, sonra laxtalanmış qanı bir parça ət etdik, sonra o bir parça ətini sümüklərə döndərdik, sonra sümükləri ətə ördük və daha sonra onu yeni bir məxluq olaraq yaratdıq. Yaradanların ən gözəli olan Allah nə qədər uca, nə qədər uludur!»¹

Uca Allah biz insanlara bol nemətlər verib ki, bəlkə ona şükür edək:

«Allah sizi analarınızın bətnlərindən heç bir şey bilmədiyiniz halda çıxartdı. Sonra sizə qulaq, göz və qəlb verdi ki, bəlkə şükür edəsiniz»²

Uca Allah bizdən yalnız Onun təkliyinə ibadət etməyi istəyir. O istəyir ki, biz insanlar Onun əmrlərini yerinə yetirək və qadağan etdiyi şeylərdən çəkinək:

«Mən cinləri və insanları yalnız Mənə ibadət etmək üçün yaratdım. Mən onlardan ruzi istəmirəm. Mən

¹ «əl-Muminun» surəsi, 12-14.

² «ən-Nəhl» surəsi, 78.

onlardan Məni yedirtmələrini də istəmirəm. Şübhəsiz ki, ruzi verən də, yenilməz qüvvət sahibi olan da Allahdır!»¹

«Ey Adəm övladı! Məgər Mən sizə: "Şeytana ibadət etməyin, o sizin açıq düşməninizdir!" – deyə buyurmadımı?! Və: "Mənə ibadət edin, bu doğru yoldur!" – deyə əmr etmədimmi?! Həqiqətən, Şeytan içərinizdən çoxlarını yoldan çıxartdı. Məgər aqlınız kəsmirdi?»²

Hər bir müsəlman ona vacib olan ibadətləri bacardığı qədər yerinə yetirməlidir:

«Allah heç kəsi qüvvəsi çatmayan işi görməyə vadar etməz»³

«Allahdan (Allahın əzabından) bacardığınız qədər qorxun»⁴

«Ramazan ayına yetişən şəxslər bu ayı oruc tutmalıdırlar; xəstə və ya səfərdə olanlar isə tutmadığı günlərin sayı qədər başqa günlərdə tutsunlar. Allah sizin üçün ağırlıq deyil yüngüllük istər ki, fəvta gedən günlərin orucunu tamamlayasınız və sizi düz yola yönəltməsinə görə Ona ("Allahu Əkbər" deməklə) təzim və bəlkə də şükür edəsiniz»⁵

Babasil xəstəliyinə tutulmuş İmran bin Hüseyin ﷺ namazını necə qılması haqqında Peyğəmbərdən ﷺ soruşduqda, o belə demişdir: «Ayaq üstə qıl, bacarmırsansa, oturan yerdə qıl, onu da bacarmırsansa, uzanan yerdə qıl!»⁶

¹ «əz-Zariyat» surəsi, 56-58.

² «Ya Sin» surəsi, 60-62.

³ «əl-Bəqərə» surəsi, 286.

⁴ «ət-Təğabun» surəsi, 16.

⁵ «əl-Bəqərə» surəsi, 185.

⁶ əl-Buxari, 1117-ci hədis.

Uca Allah Onun haqqını ödəməyənlərin halını vəsf edərək buyurur:

«Biz cinlərdən və insanlardan çoxunu Cəhənnəm üçün yaratdıq. Onların qəlbləri var, lakin onunla (Allahın birliyini sübut edən dəlilləri, özlərinin dini borc və vəzifələrini) anlamazlar. Onların gözləri vardır, lakin onunla (Allahın möcüzələrini) görməzlər. Onların qulaqları vardır, lakin onunla (öyüd-nəsihət) eşitməzlər. Onlar heyvan kimidirlər, bəlkə də (ondan) daha çox zəlalətdədirlər. Qafıl olanlar da məhz onlardır!»¹

Allahın dinini yer üzündə bərqərar etmək, Allahın haqqını ödəməkdəndir. Allahın göndərdiyi sonuncu səmavi din olan İslamın əsasları üç qisimdir:

1) İslam; 2) İman; 3) Ehsan.

İSLAM

İslamın ərkanı beşdir:

1. Şəhadət gətirmək (Allahın tək, Məhəmmədin Onun qulu və elçisi olmasını təsdiq etmək):

«Allah Özündən başqa heç bir tanrı olmadığına şahiddir. Mələklər və elm sahibləri də haqqa-ədalətə boyun qoyaraq O qüvvət və hikmət sahibindən başqa ibadətə layiq heç bir varlıq olmadığına şəhadət verdilər»²

«Məhəmməd aranızdakı kişilərdən heç birinin atası deyildir. Lakin o, Allahın elçisi və peyğəmbərlərin sonuncusudur. Allah hər şeyi biləndir»³

¹ «əl-Əraf» surəsi, 179.

² «Ali İmran» surəsi, 18.

³ «əl-Əhzab» surəsi, 40.

2. Namaz – gündəlik beş namazı öz vaxtında qılmaq;
3. Zəkat vermək:

«Halbuki onlara əmr edilmişdir ki, Allaha – dini yalnız Ona məxsus edərək, digər bütün dinlərdən islama dönərək – ibadət etsinlər, namaz qılıb, zəkat versinlər. Doğru-düzgün din budur»¹

4. Oruc tutmaq:

«Ey iman gətirənlər! Oruc tutmaq sizdən əvvəlki ümmətlərə vacib olduğu kimi, sizə də vacib edildi. Bəlkə, (bunun vasitəsilə) siz pis əməllərdən çəkinəsiniz»²

5. Həcc:

«Onun yoluna (ərzaq, minik, sağlamlıq və təhlükəsizlik baxımından) gücü çatan hər bir kəsin Həccə gedib o evi (müqəddəs Kəbəni) ziyarət etməsi insanların Allah qarşısında borcudur. Kim bunu inkar edərsə, özünə zülm etmiş olar. Əlbəttə, Allah əməllərə (heç kəsə) möhtac deyildir»³

İMAN

İmanın ərkanı altıdır

1. Allaha iman;
2. Mələklərə iman;
3. Səmavi kitablara iman;
4. Peyğəmbərlərə iman;
5. Axirət gününə iman:

«Yaxşı əməl heç də (ibadət vaxtı) üzünüzü günçixan və günbatana tərəf çevirməkdən ibarət

¹ «Əl-Bəyyinə» surəsi, 5.

² «Əl-Bəqərə» surəsi, 183.

³ «Ali İmran» surəsi, 97.

deyildir. Yaxşı əməl sahibi əslində Allaha, axirət gününə, mələklərə, kitaba (Allahın nazil etdiyi bütün ilahi kitablara) və peyğəmbərlərə inanandır»¹

6. Xeyir və şərin qədərinin Allahdan olmasına iman:

«Şübhəsiz ki, biz hər şeyi müəyyən ölçüdə (lazım olduğu qədər) yaratdıq»²

İmanın şöbələri altmış doqquzdur.

Əbu Hüreyrədən rəvayət olunan hədisdə Peyğəmbər demişdir: «İman altmış və bir neçə şöbədən ibarətdir, həyə da imanın şöbəsidir»³

Şərh: İmanın şöbələri üç əsas qismə bölünür:

I. Qəlbə aid olan əməllər.

İmanın bu qismi iyirmi dörd növdür:

- 1 - Allaha iman
- 2 - Mələklərə iman
- 3 - Allahın nazil etdiyi kitablara iman
- 4 - Allahın göndərdiyi elçilərə iman
- 5 - Qiyamət gününə iman
- 6 - Xeyir və şərin qədərinin Allahdan olmasına iman
- 7 - Allahı sevmək
- 8 - Allah xatirinə sevmək və qəzəblənmək
- 9 - Məhəmməd Peyğəmbəri sevmək
- 10 - İxlas (Allah uğrunda görülən bir işdə riya və nifaqı tərək etmək)
- 11 - Tövbə etmək
- 12 - Qorxu (yəni Allahdan qorxmaq)

¹ «əl-Bəqərə» surəsi, 177.

² «əl-Qəmə» surəsi, 49.

³ «Səhih əl-Buxari», «İman kitabı», 1/9, səh. 67.

- 13 - Həyalı olmaq
- 14 - Şükür etmək
- 15 - Səbir etmək
- 16 - Ümid etmək (Allahın rəhmətinə)
- 17 - Vəfalı olmaq
- 18 - Qəza və Qədərə razı olmaq
- 19 - Rəhmli olmaq
- 20 - Təvazökar olmaq
- 21 - Təkəbbürlü olmamaq
- 22 - Həsəd, paxıllıq etməmək
- 23 - Kin saxlamamaq
- 24 - Qəzəblənməmək

II. Dilə aid olan əməllər.

İmanın bu qismi yeddi növdür:

- 1 - Şəhadət gətirmək
- 2 - Quran oxumaq
- 3 - Faydalı elm öyrənmək
- 4 - Faydalı elm öyrətmək
- 5 - Dua etmək
- 6 - Zikr etmək
- 7 - Faydası olmayan sözlər danışmamaq

III. Bədənə aid olan əməllər.

İmanın bu qismi otuz səkkiz növdür:

- 1 - Zahiri və daxili təmizlik
- 2 - Övrət yerini örtmək
- 3 - Namaz qılmaq
- 4 - Zəkat vermək

- 5 - Oruc tutmaq
- 6 - Qul azad etmək
- 7 - Həcc və Ümrə ziyarəti etmək
- 8 - Yaxşılıq etmək, qonaqpərvər olmaq
- 9 - Kəbənin ətrafında təvaf etmək
- 10 - Qədr gecəsini ibadətlə keçirmək
- 11 - Etikaf etmək (Ramazan ayının axırındakı on gününü məsciddə qalmaq)
- 12 - Hicrət etmək
- 13 - Nəzir etdikdə onu ödəmək
- 14 - Allaha itaət edib, Ona asi olmayaraq imanını artırmaq
- 15 - Hər hansı bir günaha görə müəyyən cəriməni (kəffarəni) ödəmək
- 16 - Evlənmək və ya ərə getmək
- 17 - Ailəni dolandırmaq
- 18 - Valideynlərin qayğısına qalmaq, onlara asi olmamaq
- 19 - Uşaqları tərbiyə etmək
- 20 - Qohumluq əlaqələrini möhkəmləndirmək
- 21 - Ağaya itaət etmək, qul ilə mülayim rəftar etmək
- 22 - Ədalətlə hökm vermək
- 23 - Qonşuya yaxşılıq etmək
- 24 - İxtiyar sahiblərinə itaət etmək
- 25 - Müsəlman camaatı ilə həmrəy olmaq
- 26 - Borc aldıqda onu qaytarmaq
- 27 - İnsanlar arasında sülh yaratmaq
- 28 - Cihad etmək (nəfslə, şeytanla və s.)
- 29 - Əxlaqlı olmaq, gözəl rəftar etmək
- 30 - Sədəqə vermək (Allah yolunda maldan xərc etmək)
- 31 - İsraf etməmək
- 32 - Salamı almaq
- 33 - İnsanlara əziyyət verməmək;

- 34 - Xeyirli işlərdə şərik olmaq
35 - Əmanətə xəyanət etməmək
36 - Boş söhbətlərdən, faydasız işlərdən uzaq olmaq
37 - Asqırıb «əlhəmdü lilləh»¹ deyənə «yarhəməkəllah»² demək
38 - Əziyyət verən bir şeyi yoldan kənar etmək

EHSAN

Yəni, Allaha elə ibadət et ki, sanki sən Onu görürsən, bunu bacarmasan, O səni görürmüş kimi Ona ibadət et:

«Həqiqətən, Allah Ondan qorxub pis əməllərdən çəkinənlər və yaxşı işlər görənlərlədir (möhsünlərlədir)»³

«O Allah ki, səni namaza duranda da görür, səcdə edənlər içində dolananda da. Həqiqətən, (hər şeyi) eşidən və bilən Odur»⁴

II HAQQ

Məhəmməd peyğəmbərinin ﷺ haqqı

Məhəmməd ﷺ Fil ilində (miladi tarixlə 570 və ya 571-ci il) anadan olub, Uca Allah onu 40 yaşında bütün bəşəriyyət (insanlar və cinlər) üçün peyğəmbər seçmişdir:

¹ Həmd (şükür, tərif və s.) Allaha məxsusdur.

² Allah sənə rəhm etsin.

³ «ən-Nəhl» surəsi, 128.

⁴ «əş-Şüərə» surəsi, 218-220.

«De ki: "Ey insanlar! Mən Allahın sizin hamınız üçün göndərilmiş elçisiyəm"»¹

«[Ya Peyğəmbər!] De: "Mənə vəhy olundu ki, bir dəstə cin dedilər: – Biz çox qəribə, təsəvvür edilməz dərəcədə gözəl olan bir Quran eşitdik. O, haqq yolu göstərir. Biz ona iman gətirdik və heç kəsi Rəbbimizə şərikinə qoşmayacağıq"»²

On üç il Məkkədə və on il Mədinədə olan insanları Allahın dini olan İslama dəvət etmişdir. Allah onu bir şahid kimi insanlara göndərmişdir:

«Həqiqətən, Biz səni bir şahid, bir müjdəçi və bir qorxudan peyğəmbər kimi göndərdik»³

Belə olduğu halda:

1. Onun əmrlərini yerinə yetirib, qadağan etdiyi şeylərdən çəkinməliyik ki, bu da ona olan haqqımızdır. Uca Allah Quranda buyurur:

«Biz onları (peyğəmbərliklərinin doğru olduğunu sübut edən) aşkar möcüzələr və kitablarla göndərdik. Sənə (peyğəmbərə) də Quranı nazil etdik ki, insanlara onlara göndəriləni (hökmləri, halal-haramı) izah edəsən və bəlkə onlar da düşünüb dərk edələr!»⁴

«Peyğəmbər sizə nə verirsə (şəriət hökmü) onu götürün, nəyi qadağan edirsə, ondan əl çəkin, Allahdan qorxun!»⁵

«De ki: "Əgər siz Allahu sevirsinizsə, mənim ardınca gəlin ki, Allah da sizi sevsin və günahlarınızı bağışlasın. Allah bağışlayan və mərhəmətlidir»⁶

¹ «əl-Əraf» surəsi, 158.

² «əl-Cinn» surəsi, 1-2.

³ «əl-Fəth» surəsi, 8.

⁴ «ən-Nəhl» surəsi, 44.

⁵ «əl-Həşr» surəsi, 7.

⁶ «Ali İmran» surəsi, 31.

Bu ayələrdən belə nəticə çıxır ki, Peyğəmbərin ﷺ sünnəsini tətbiq etmək, onun haqqını ödəmək deməkdir. Sünnənin lüğəti mənası yol deməkdir. Şəriətdə olan mənası isə – Peyğəmbərin ﷺ dedikləri, etdikləri, səhabələrinin dediklərini, etdiklərini təsdiq etməsi və onun zahiri görünüşüdür.

Peyğəmbərin ﷺ sünnəsi də Allah tərəfindən nazil olunub:
«O havadan (kefi istəyəni) danışmır, danışdığı ancaq nazil olan bir vəhydir»¹

Hər bir müsəlmanın borcudur ki, şəriət hökmlərində Allahı və Onun rəsulunu ﷺ hakim təyin etsin:

«Əgər bir iş barəsində mübahisə etsəniz, Allaha və qiyamət gününə inanırsınızsa, onu Allaha və Onun elçisinə həvalə edin. Bu daha xeyirli və nəticə etibarilə daha yaxşıdır»²

«Amma xeyr! Sənin Rəbbinə and olsun ki, onlar öz aralarında baş verən ixtilaflarda səni hakim təyin etməyincə və verdiyin hökmlərə görə özlərində bir sıxıntı duymadan sənə tam bir itaətlə boyun əyməyincə iman gətirmiş olmazlar»³

Peyğəmbərin ﷺ haqqını qəsdən inkar edənin yeri cəhənnəmdir:

«Hər kəs özünə doğru yol aşkar olandan sonra Peyğəmbərdən üz döndərib (sünnəni inkar edib) möminlərdən (səhabələrdən) qeyrisinin yoluna uyarsa, onu istədiyi yola yönəldər və cəhənnəmə varid edərək. Ora necə də pis yerdir»⁴

¹ «ən-Nəcm» surəsi, 3-4.

² «ən-Nisa» surəsi, 59.

³ «ən-Nisa» surəsi, 65.

⁴ «ən-Nisa» surəsi, 115.

«Onun (Peyğəmbərin) əmrinə qarşı çıxanlar başlarına gələcək bir bəladan, yaxud düçar olacaqları şiddətli bir əzabdan həzər etsinlər»¹

Ümumiyyətlə, Peyğəmbərin ﷺ sünəsi altı qisimdir:

Birinci: səbəbi olan sünə. Yəni Peyğəmbərin ﷺ hər hansı bir səbəbə görə etdiyi ibadət.

Buna misal: Peyğəmbər ﷺ asqırdıqdan sonra «əl-həmdü lilləh» deyərdi. Deməli, səbəbsiz yerə bunu etmək sünəyə müxalifdir. Məsələn, əsnədikdə «əl-həmdü lilləh» demək olmaz.

İkinci: keyfiyyəti olan sünə. Yəni Peyğəmbərin ﷺ hər hansı bir keyfiyyətdə etdiyi ibadət.

Buna misal: Peyğəmbər ﷺ namaz qıldıqda səcdəni rükudan sonra edərdi. Deməli, rükudan qabaq səcdə etmək sünəyə müxalifdir.

Üçüncü: miqdarı olan sünə. Yəni Peyğəmbərin ﷺ hər hansı bir miqdarda etdiyi ibadət.

Buna misal: Peyğəmbər ﷺ zöhr namazını 4 rükət qıldadı. Deməli, Zöhr namazını 4 rükətdən artıq və ya əskik qılmaq sünəyə müxalifdir.

Dördüncü: cinsi olan sünə. Yəni Peyğəmbərin ﷺ hər hansı bir cinsdən etdiyi ibadət.

Buna misal: Peyğəmbər ﷺ qurban bayramında (zilhicə ayının 10-u, 11-i, 12-si və 13-ü, yəni qurban günləri) üç cinsdən qurban kəsməyi buyurmuşdur. Bu heyvanlar dəvə, öküz, qoçdur. Deməli, qurban bayramında bu heyvanlardan başqa ətinin yeyilməsi halal olan heyvanı (xoruz, at və s.) qurban kəsmək sünəyə müxalifdir.

¹ «ən-Nur» surəsi, 63.

Beşinci: zamanı olan sünnə. Yəni Peyğəmbərin ﷺ hər hansı bir zamanda etdiyi ibadət.

Buna misal. Peyğəmbər ﷺ məğrib namazını gün batdıqdan sonra qıladı. Deməli, gün batmamış məğrib namazını qılmaq sünnəyə müxalifdir.

Altıncı: məkanı olan sünnə. Yəni Peyğəmbərin ﷺ hər hansı bir məkanda etdiyi ibadət.

Buna misal: Peyğəmbər ﷺ etikafi (Ramazan ayının axır on gününü müəyyən olunmuş yerdə keçirmək) məsciddə edərdi. Deməli, etikafi məsciddən başqa yerdə keçirmək sünnəyə müxalifdir.

Qeyd: Sünnəyə müxalif olan ibadət qəbul olunmur.

Aişədən رضی اللہ عنہا rəvayət olunan hədisdə Peyğəmbər ﷺ demişdir: «*Bizim etdiyimiz əməllərə yenilik əlavə edən kimsənin əlavəsi rədd olunur*»¹

2. Həmçinin onu bütün məxluqatdan çox sevmək onun haqlarındandır. Ənəs bin Malikin رضی اللہ عنہ rəvayət etdiyi hədisdə Peyğəmbər ﷺ demişdir: «*Sizdən biriniz məni valideynindən, övladından və cəmi insanlardan çox sevməyincə imanı (kamil) olmaz*»²

III HAQQ

Valideynin haqqı

Allah və Onun elçisindən sonra, hər kəs üçün ən fəzilətli olan onun valideynidir. Övlad üçün ata-ananın hər

¹ Müslim, 4467.

² Müslim, 167.

birinin özünə görə fəziləti var. Lakin, ananın fəziləti daha çoxdur:

«Biz insana ata-anasına yaxşılıq etməyi (valideyninə yaxşı baxmağı, onlarla gözəl davranmağı) tövsiyə etdik. Anası onu (bətində) çox zəif bir halda daşımışdı»¹

1. Onların qayğısını çəkmək və onlarla yaxşı rəftar etmək övladın borcudur:

«Rəbbin yalnız Ona ibadət etməyi və valideynlərə yaxşılıq etməyi (onlara yaxşı baxıb gözəl davranmağı) buyurmuşdur. Əgər onların biri və ya hər ikisi sənin yanında (yaşayıb) qocalığın ən düşgün çağına yetərsə, onlara "Uf!" – belə demə, üstlərinə qışqırıb acı söz söyləmə. Onlarla xoş danış. Onların hər ikisinə acıyaraq mərhəmət qanadının altına alıb: "Ey Rəbbim! Onlar məni körpəliyimdən (nəvazişlə) tərbiyə edib bəslədikləri kimi, Sən də onlara rəhm et!" – de»²

Əbu Hüreyrə رضي الله عنه deyir: «bir kişi Peyğəmbərin ﷺ yanına gəlib dedi: "Ey Allahın elçisi! Kimə daha çox qayğı göstərməliyəm?" O dedi: "Anana". Kişi soruşdu: "Sonra kimə?" Peyğəmbər ﷺ dedi: "Anana". Kişi təkrar soruşdu: "Bəs daha sonra kimə?" O yenə cavab verdi: "Anana". Kişi bir daha soruşdu: "Bəs daha sonra kimə?" Peyğəmbər ﷺ bu dəfə dedi: "Atana"»³

Bu qayğı təkcə bizə yox, bizdən əvvəlki ümmətlərə də buyurulmuşdur.

2. Valideyni söydürməmək onun haqlarındandır.

Abdullah bin Amrdan رضي الله عنه rəvayət olunan hədisdə Peyğəmbər ﷺ demişdir: «Kişinin valideynlərini lənətləməsi

¹ «Loğman» surəsi, 14.

² «əl-İsra» surəsi, 23-24.

³ əl-Buxari, 5971.

(söyməsi) böyük günahlardandır». (Səhabələr): «Ey Allahın elçisi! Kişi valideynlərini lənətləyərmi?» – deyər soruşduqda, o dedi: «Birin ata-anasını söyür, o da qayıdıb onun ata-anasını söyür»¹

3. Valideyn İslama dəvət etmək onun haqlarındandır.

Əbu Hüreyrə belə rəvayət edir: «Mən müşrik olan anamı İslama dəvət edirdim. Bir gün yenə onu dəvət etdikdə, Peyğəmbər haqqında nalayiq sözlər dedi. Mən ağlaya-ağlaya Peyğəmbərin yanına gəlib, dedim: "Ey Allahın elçisi! Mən anamı islama dəvət edirdim, o bunu inkar edib, sənin haqqında nalayiq sözlər dedi. Allaha dua et, Əbu Hüreyrənin anasına hidayət versin!" Peyğəmbər dedi: "Allahım, Əbu Hüreyrənin anasına hidayət ver!" Mən Peyğəmbərin duasından sonra sevincək evə getdim. Qarıya çatdıqda anam ayaq səslərimi eşitdi və mənə yerimdə durmağı əmr etdi. Sonra çimib (qüsl edib) paltarını geyindi, qarını açıb mənə dedi: "Əbu Hüreyrə! Şəhadət verirəm ki, Allahdan başqa (ibadət haqqı olan) məbud yoxdur və Məhəmməd Onun qulu və elçisidir". Mən sevincimdən ağlaya-ağlaya Peyğəmbərin yanına gəlib ona dedim: "Ey Allahın elçisi! Gözün aydın! Allah sənəni qəbul etdi və Əbu Hüreyrənin anasına hidayət verdi..."»²

Qeyd: Valideyn kafir olsa belə, onun dünyəvi haqqını ödəməliyə (gözəl rəftar etmək, kömək etmək, sözüne qulaq asmaq və s.). Lakin Allahın haram buyurduğu işlərə sövq etsələr, əməl etməməliyə.

¹ əl-Buxari, 5973.

² Müslim, 6346.

4. Valideynlər vəfat etdikdən sonra onlar üçün dua etmək, Allahdan bağışlanma diləmək də onların haqlarındandır:

«Ey Rəbbimiz! Haqq-hesab çəkilən gün məni, atanamı və möminləri bağışla!»¹

IV HAQQ

Övladın haqqı

Övladı İslam tərbiyəsi ilə tərbiyələndirib cəhənnəm odundan qorumaq Allahın əmrlərindəndir:

«Ey iman gətirənlər! Özünü və əhli-əyalınızı cəhənnəm odundan qoruyun!»²

Abdullah bin Ömər رضي الله عنه rəvayət etdiyi hədisdə Peyğəmbər ﷺ demişdir: *«Hər biriniz qəyyumsunuz və hər biriniz tabeçiliyinizdə olanlar haqqında sorğu-sual olunacaqsınız...»³*

1. Övladı əzizləmək onun haqlarındandır:

Əbu Hüreyrə رضي الله عنه deyir: *«Peyğəmbər ﷺ Əlinin رضي الله عنه oğlu Həsəni رضي الله عنه öpdü. Yanında oturan əl-Əqra bin Həbis ət-Təmini bunu görüb dedi: "Mənim on övladım var, onlardan heç birini öpməmişəm". Peyğəmbər ﷺ ona baxıb dedi: "Rəhm etməyə nə rəhm olunmaz"»⁴*

¹ «İbrahim» surəsi, 41.

² «ət-Təhrim» surəsi, 6.

³ əl-Buxari, 893.

⁴ əl-Buxari, 5997.

2. Övlad üçün xeyirli dua etmək onun haqlarındandır:

Əbu Hüreyrədən ر.ه rəvayət olunan hədisdə Peyğəmbər ص demişdir: *"Üç nəfərin – məzlumun, müsafirin və valideynin övladı üçün etdiyi duanın qəbul olunmasına şəkk yoxdur"*¹

3. Övladın qayğısına qalmaq onun haqlarındandır. Əbu Səid əl-Xudridən rəvayət olunan hədisdə Peyğəmbər ص demişdir: *"Üç qız uşağının və ya üç bacının qayğısına qalan cənnətə daxil olar"*²

4. Övladı tərbiyə etmək onun haqlarındandır.

İslam tərbiyəsi iki mənbədən götürülür:

1. Qurani Kərim,

2. Səhih hədislər:

*«Həqiqətən, Allahın elçisi Allaha, qiyamət gününə ümid bəsləyənlər (Allahdan, qiyamət günündən qorxanlar) və Allahı çox zikr edənlər üçün gözəl nümunədir»*³

İslamda tərbiyənin üslubları:

– nəsihət vermək (Quran ayələri, səhih hədislər və gözəl sözlərlə);

– Quran və səhih hədislərdə varid olan tərbiyəvi hekayələri danışmaq;

– nümunə olmaq (yəni, tərbiyə edən özü tərbiyə olunan üçün nümunə olmalıdır);

– çəkəndirmək (pis işlərdən) və həvəsləndirmək (yaxşı işlərə);

– tərbiyəsiz və əxlaqsızların pis aqibətlərini misal çəkmək.

¹ Səhihul-ədəbil-mufrad, 32.

² Səhihul-ədəbil-mufrad, 79.

³ «əl-Əhzab» surəsi, 21.

Qohum-əqrəbanın haqqı

Bu haqqı ödəmək hər bir müsəlmana (əvvəlki haqlar kimi) vacibdir:

«Qohum-əqrəbanın haqqını ver»¹

Əbu Hüreyrədən ﷺ rəvayət olunan hədisdə Peyğəmbər ﷺ demişdir: *"Ruzisinin çoxalmasını, ömrünün uzanmasını istəyən şəxs qohumluq əlaqələrini möhkəmləndirsin"*²

Cubeyr bin Mutimin ﷺ rəvayət etdiyi hədisdə Peyğəmbər ﷺ demişdir: *"Qohumluq əlaqələrini kəsən cənnətə daxil olmaz"*³

Qohum-əqrəbanı İslama dəvət etmək, onların haqlarındandır:

«Elə isə Allahla yanaşı başqa bir tanrıya ibadət etməkdən çəkin, yoxsa əzaba düçar edilənlərdən olarsan! Və ən yaxın qohumlarını qorxut!»⁴

İnsanların çoxu bu haqqı unudaraq qohumlarını tərk edir. Halbuki, sadəcə onların əhvalını öyrənməklə (soruşmaqla) boynunda olan haqqı ödəmiş olar. Bəziləri də yalnız qohumları onları yad edəndə o da onları yad edir. Bu da şəriətə müxalifdir. Şəriətə görə isə çətinlikdə də, firavanlıqda da qohumları ziyarət edib onların haqqını ödəmək lazımdır.

Qeyd: Qohum kafir olsa belə, onun haqqı ödəməliyik.

¹ «əl-İsra» surəsi, 26.

² əl-Buxari, 585.

³ əl-Buxari, 5984.

⁴ «əş-Şüəra» surəsi, 213-214.

VI HAQQ

Qonşunun haqqı

«Allaha ibadət edin və Ona heç bir şeyi şərikin qoşmayın! Ata-anaya, qohum-əqrəbaya, yetimlərə, yoxsullara, yaxın və uzaq qohum-qonşuya, yaxın yoldaş və dostlara, müsafirlərə, sahib olduğunuz qul və kənizlərə yaxşılıq edin! Həqiqətən, Allah özünü bəyənləri və lovğalıq edənləri sevməz»¹

Əbu Hüreyrədən ﷺ rəvayət olunan hədisdə Peyğəmbər ﷺ demişdir: *"Allaha və axirət gününə inanan qonşusuna yaxşılıq etsin..."²*

Qonşunun haqqı aşağıdakı kimidir:

1. Evdə bişirilən yeməkdən imkan daxilində qonşuya vermək:

Əbu Zərdən ﷺ rəvayət olunan hədisdə Peyğəmbər ﷺ demişdir: *"Ey Əbu Zərr, yemək bişirdikdə suyunu çox et və qonşuna da ondan ver!"³*

2. Qonşunun qadını ilə zina və qonşudan oğurluq etmək haramdır:

Əl-Miqdəd bin əl-Əsvəd ﷺ rəvayət edir: *«Peyğəmbərdən ﷺ zina və oğurluq haqqında soruşduqda, o dedi: "Qonşunun qadını ilə zina etmək, başqa on qadınla edilən zinadan, qonşudan edilən oğurluq isə başqa on oğurluqdan daha pis və günahı da daha çoxdur"»⁴*

¹ «ən-Nisa» surəsi, 36.

² Müslim, 174.

³ Səhihul-ədəbil-mufrad, 83.

⁴ Səhihul-ədəbil-mufrad, 76.

3. Qonşuya əziyyət verməmək: Əbu Hüreyrə ☪ rəvayət edir: «Peyğəmbər ☪ deyildi: "Ey Allahın elçisi! Filan qadın gecələri namaz qılıb, gündüzləri oruc tutub, yaxşı əməllər edib sədəqə verir, lakin qonşusuna dili ilə əziyyət verir". Peyğəmbər ☪ dedi: "O qadında xeyir yoxdur və o, cəhənnəm əhlindəndir"»¹

4. Qonşu kafir olsa da, ona yaxşılıq etmək.

Mücahid deyir: «Abdullah bin Amrın ☪ xidmətçisi qoç soyurdu. Abdullah ☪ ona dedi: "Qurtardıqda ondan bir pay əvvəlcə qonşumuz yəhudiyə ver!" Bir nəfər dedi: "Yəhudiyə? Allah səni islah etsin!" Abdullah ☪ dedi: "Peyğəmbər ☪ qonşu haqqında bizə o qədər nəsihət verirdi ki, ona miras payı ayıracağı zənn edirdik"»²

VII HAQQ

Örlə arvadın bir-birinə olan haqqı

«Ey iman gətirənlər! Qadınlara zorla varis çıxmaq sizə halal deyildir. (Qadınlar) açıq-aşkar pis bir iş görməyincə, özlərinə verdiyiniz şeylərin (mehrini) bir hissəsini geri qaytarmaq məqsədilə onlara əziyyət verməyin. Onlarla gözəl (Allahın buyurduğu kimi) rəftar edin. Əgər onlara nifrət etsəniz (dözüün). Ola bilsin ki, sizə nifrət doğuran hər hansı bir şeydə Allah (sizdən ötrü) çoxlu xeyir nəzərdə tutmuş olsun»³

¹ Səhihul-ədəbil-mufrad, 88.

² Səhihul-ədəbil-mufrad, 95.

³ «ən-Nisə» surəsi, 19.

«...Kişilərin qadınlar üzərində şəriətə görə hüquqları olduğu kimi, qadınların da onlar (kişilər) üzərində hüquqları vardır. Ancaq kişilər (daha artıq əziyyətə qatlaşdıqları üçün) onlardan bir dərəcə üstüdürlər...»¹

Ərlə arvad bir-birinin haqqını tam ödəyərsə, xoşbəxt olarlar. Ümumiyyətlə, bu haqq üç qisimdir:

1. Bədən ilə əlaqəli haqq;
2. Mal ilə əlaqəli haqq;
3. İctimai haqq.

Ərin boynunda olan haqlar

1. Yemək, içmək, geyim və yaşayış yeri ilə qadını təmin etmək:

«Arvadın yeməyi və geyimi öz qüvvəsi dairəsində uşağın atasının üzərinə düşür»²

2. Qadını Allahın və Onun elçisinin ﷺ buyurduğu qaydada tərbiyələndirmək:

«Kişilər qadınlar üzərində ixtiyar sahibidirlər. Bu, Allahın onlardan birini digərinə üstün etməsi və kişilərin öz mallarından (qadınları üçün) sərf etməsinə görədir. Əməlisaleh qadınlar (ərlərinə) itaət edib Allahın himayəsi sayəsində gizli şeyləri (ərlərinin sirlərini, mal-dövlətini, namus və şərəfini) qoruyub saxlayırlar. (Ey kişilər!) Özbaşnalıq etmələrinə qorxduğunuz qadınlara nəsihət edin, (yola gəlməzlərsə) onlardan yatağınızı ayırın və (yüngülcə) döyün!³ Sizə itaət etdikdə

¹ «Əl-Bəqərə» surəsi, 228.

² «Əl-Bəqərə» surəsi, 233.

³ Zədə vurmamaq, sındırmamaq, bədəninə iz qoymamaq, üzə vurmamaq və s. kobud hərəkətlər etməmək şərti ilə.

isə onlara (əziyyət vermək üçün) başqa yol axtarmayın. Əlbəttə, Allah uca və böyükdür»¹

Əbu Hüreyrədən ﷺ rəvayət olunan hədisdə Peyğəmbər ﷺ demişdir: *"Qadınlara diqqət edin, qadın qabırğadan yaranıb. Qabırğanın ən əyri hissəsi onun yuxarı tərəfidir, düzəltmək istəsən sındıracaqsan, düzəltməsən əyri qalacaq. Qadınlara diqqət edin!"²*

3. Qadınlarla kobud rəftar etməmək:

«Əgər qaba, sərt ürəkli olsaydın, əlbəttə, onlar sənənin ətrafından dağılıb gedərdilər»³

Arvadın boynunda olan haqlar

1. Ərinə qulluq (dünyəvi işlərdə) və itaət (dini) etməlidir:

Aişədən ﷺ rəvayət olunan hədisdə Peyğəmbər ﷺ demişdir: *"Allahdan qeyrisinə səcdə etmək caiz olsaydı, qadına ərinə səcdə etməsini əmr edərdim"⁴*

Əbu Hüreyrədən ﷺ rəvayət olunan hədisdə Peyğəmbər ﷺ demişdir: *"Qadın ərinin izni olmadan (fərz olmayan) oruc tutmamalıdır"⁵*

Əbu Hüreyrədən ﷺ rəvayət olunan hədisdə Peyğəmbər ﷺ demişdir: *"Kişi qadınını yatağına çağırırdıqda, o (qadın) onun (ərinin) istəyini yerinə yetirmədiyi üzündən əri qəzəblənmiş halda yatarsa, mələklər səhərə qədər o qadına lənət edərlər"⁶*

¹ «ən-Nisa» surəsi, 34.

² əl-Buxari, 3331.

³ «Ali İmran», surəsi, 159.

⁴ İbn Macə, 2/1852.

⁵ əl-Buxari, 5192.

⁶ Müslim, 3526.

Qeyd: Qadın yalnız üzrlü səbəbə görə cinsi əlaqədən imtina edə bilər.

2. Qadının əri ilə (və ərin qadını ilə) məzələnməsi (öpmək, qucaqlamaq və s.):

Cabir bin Abdullahdan ☞ rəvayət olunan hədisdə Peyğəmbər ☞ demişdir: *"Allah zikri olmayan hər bir şey oyun-oyuncaqdır, dörd şeydən başqa: kişinin arvadı ilə məzələnməsi, atını əhlilləşdirməsi, iki hədəf arasında qaçması və üzməyi öyrənməsi"*¹

3. Qadın, ərinin ona etdiyi yaxşılıqlara qarşı nankor olmamalıdır:

Əbu Səid əl-Xudri ☞ rəvayət edir: *«Peyğəmbər ☞ bayram günü (qurban və fitrə) qadınların yanına gəlib dedi: "Ey qadınlar! Allah yolunda sədəqə verin! Cəhənnəm əhlinin əksəriyyətinin qadınlar olduğu mənə göstərildi". Onlar: "Nə üçün, ey Allahın elçisi?" – deyə soruşdular. O dedi: "Bu, sizin çox lənət etdiyinizə və ərlərinizə qarşı nankor olduğunuza (ərin əziyyətini heç etməyinizə) görədir"»*²

VIII HAQQ

Hakimlərin haqqı

Hakim hər hansı bir topluya hökmranlıq edəndir. Məsələn, prezident xalqının, müəllim tələbələrinin, komandir əsgərlərinin, kişi ailəsinin hakimidir.

¹ Səhih hədislər silsiləsi, 309.

² əl-Buxari, 304.

1. Hakimlərə tabe olmaq:

«*Ey iman gətirənlər! Allaha, Peyğəmbərə və özünüzdən olan ixtiyar sahiblərinə (hakimlərə) itaət edin!*»¹

Əbu Hüreyrədən rəvayət olunan hədisdə Peyğəmbər demişdir: "Mənə itaət edən Allaha itaət etmiş, mənə asi olan da Allaha asi olmuş olur. Əmirə itaət edən mənə itaət etmiş, ona asi olan isə mənə asi olmuş olur"²

Yalnız Allahın haram buyurduğu işlərə (oğurluq, zinakarlıq, narkotik maddələrin istifadəsi və s.) itaət etmək haramdır.

Abdullah bin Ömərdən rəvayət olunan hədisdə Peyğəmbər demişdir: "Hər bir müsəlmana xoşuna gələn və gəlməyən işlərdə (əmiri) eşidib, itaət etmək vacibdir. Yalnız Allaha asi olan işlərdə itaət etmək olmaz"³

2. Onların işinə qarışmamaq:

Əbu Hüreyrədən rəvayət olunan hədisdə Peyğəmbər demişdir: "Kişinin (və ya qadının) islamının gözəlliyi, ona aid olmayan şeyləri tərk etməsindədir"⁴

Əl-Həsən ibn Əli rəvayət edib deyir: «Mən Peyğəmbərdən : "Sənə aid olanı götür, aid olmayanı isə tərk et!" – sözlərini əzbərlədim»⁵

3. Öz nəfsiniz üçün istədiyiniz xeyirdən və hidayətdən onlar üçün də istəmək bu haqdandır:

Ənəs bin Malikin rəvayət etdiyi hədisdə Peyğəmbər demişdir: "Sizdən biriniz nəfsinə istədiyini qardaşı (və

¹ «ən-Nisa» surəsi, 59.

² Müslim, 4724.

³ Müslim, 4740.

⁴ Ət-Tirmizi, 2317.

⁵ əl-Müsənnəf Əbd ər-Razzaq, 4984.

ya bacısı, ata-anası və s.) üçün istəməyincə imanı kamil olmaz"¹

4. Allahın onlara verdiyi var-dövlətə göz dikməmək və həsəd aparmamaq:

Səhl bin Səd əs-Səidinin ﷺ rəvayət etdiyi hədis: «Bir kişi gəlib Peyğəmbərə ﷺ dedi: "Ey Allahın elçisi! Mənə elə bir əməl öyrət ki, onu etdikdə həm Allah, həm də insanlar məni sevsin". Peyğəmbər ﷺ dedi: "Dünyaya göz dikmə, Allah səni sevsin. İnsanların əlindəkinə göz dikmə, insanlar səni sevsin"»²

IX HAQQ

Müsəlmanların bir-birinə olan haqqı

1. Möminlər öz aralarında biri-birilərinə qarşı mərhəmətli, mülayimdirlər:

«Məhəmməd Allahın elçisidir. Onlunla birlikdə olanlar (möminlər) kafirlərə qarşı sərt, (öz aralarında isə) bir-birinə qarşı mərhəmətlidirlər»³

Əbu Musadan ﷺ rəvayət olunan hədis: «Peyğəmbər ﷺ demişdir: "Möminlər bina kimidir, bir-birinə dayaq olur". Sonra o ﷺ əllərinin barmaqlarını bir-birinə keçirtirdi»⁴

¹ əl-Buxari, 13.

² İbn Macə, 4102; Səhih hədislər silsiləsi, 944.

³ «əl-Fəth» surəsi, 29.

⁴ əl-Buxari, 6026.

Əbu Hüreyrədən ﷺ rəvayət olunan hədisdə Peyğəmbər ﷺ demişdir: *"Mömin bəndə (mömin) qardaşına yardım etdikcə Allah da ona yardım edər"*¹

2. Müsəlman olan şəxs başqa müsəlmanlara zərər vurmamalıdır:

Abdullah ibn Amrdan ﷺ rəvayət olunan hədisdə Peyğəmbər ﷺ demişdir: *"(Həqiqi) müsəlmanın əlindən və dilindən başqa müsəlmanlar zərər çəkməz..."*² Bu hədisdə əl və dil ən çox hərəkətdə olan əza olduğu üçün xüsusiləşdirildi. Deməli, müsəlman hər bir əzasını xeyir üçün istifadə etməlidir.

3. Müsəlman bacardığı qədər pisliyi yaxşıqla dəf etməli və ya onun əvəzini pisliklə çıxmamalıdır:

*«Sən pisliyi yaxşıqla dəf et!»*³

*«Yaxşıqla pislik eyni ola bilməz! (Ey mömin kimsə!) Sən pisliyi yaxşıqla dəf et! Belə olduqda aranızda düşmənçilik olan şəxsi sanki yaxın bir dost görərsən. Bu (xislət) yalnız (dünyada məşəqqətlərə) səbr edənlərə verilir və yalnız böyük ismət (savab, fəzilət) sahiblərinə ata olunur»*⁴

*«Rəhmanın bəndələri o kəslərdir ki, onlar yer üzündə təmkinlə, təvazökarlıqla gəzər, cahillər onlara söz atdıqları (xoşlarına gəlməyən bir söz dedikləri) zaman onlarla gözəl, yumşaq danışırlar»*⁵

4. Müsəlman qardaşının səhvini gördükdə onu düzəltmək üçün çalışmalı və camaat arasında onu ifşa etməməlidir:

¹ Müslim, 6793.

² Əl-Buxari, 10.

³ «Əl-Muminun» surəsi, 96.

⁴ «Fussilət» surəsi, 34-35.

⁵ «Əl-Furqan» surəsi, 63.

Əbu Səid əl-Xudridən ﷺ rəvayət olunan hədisdə Peyğəmbər ﷺ demişdir: *"Sizdən biriniz münkər (günah) gördükdə onu əli ilə düzəltsin! Ona qadir olmasa, dili ilə düzəltsin! Ona qadir olmasa, qəlbi ilə (o münkərə) nifrət etsin ki, bu da imanın ən zəif mərtəbəsidir"*¹

Əbu Hüreyrədən ﷺ rəvayət olunan hədisdə Peyğəmbər ﷺ demişdir: *"Kim bir müsəlmanın eybini örtərsə, Allah da dünyə və axirətdə onun eybini örtər"*²

5. Müsəlman ticarət etdikdə də aldatmamalıdır:

*«Vay halına çəkiddə və ölçüdə aldadanların! O kəslər ki, özləri xalqdan bir şey aldıkları zaman onu tam ölçüb alar, xalq üçün bir şey ölçdükdə və çəkiddə onu əskildərlər»*³

Əbu Hüreyrədən ﷺ rəvayət olunan hədisdə Peyğəmbər ﷺ demişdir: *"Bizə qarşı silah qaldıran və bizi aldadan (ticarətdə və s.) bizdən deyildir"*⁴

6. Möminlərə əziyyət verməmək də bu haqlardandır:

*«Mömin kişiləri və qadınları etmədikləri bir işdən ötrü incidənlər, şübhəsiz ki, öz üzərlərinə böhtan və açıq-aydın bir günah götürmüşlər»*⁵

Bundan əlavə Peyğəmbərin ﷺ hər bir müsəlman üçün xüsusiləşdirdiyi haqlar var.

Əbu Hüreyrədən ﷺ rəvayət olunan hədisdə Peyğəmbər ﷺ demişdir: *"Müsəlmanın müsəlman üzərində haqqı altıdır". "Onlar hansılardır?" – deyə soruşulduqda, o demişdir: "Qarşılaşdıqda salamını almaq, dəvət etdikdə dəvətini qəbul etmək, nəsihət istədikdə nəsihət vermək,*

¹ Müslim, 175.

² Müslim, 6793.

³ «əl-Mutaffifin» surəsi, 1-3.

⁴ Müslim, 164.

⁵ «əl-Əhzab» surəsi, 58.

asqırıb "əlhəmdü lilləh" desə, ona "yərhəməkəllah" demək, xəstələndikdə ziyarət etmək və vəfat etdikdə cənazəsinin ardınca getmək"¹

7. Müsəlmanların arasında sülh yaratmaq:

«**Həqiqətən, möminlər qardaşdırlar. Buna görə də (aralarında bir mübahisə düşsə) iki qardaşınızın arasını düzəldin və Allahdan qorxun ki, bəlkə rəhm olunasınız**»²

X HAQQ

Qeyri-müsəlmanların haqqı

Kafirlər və müşriklər Allahın, Peyğəmbərin ﷺ və müsəlmanların düşmənidir. Lakin bununla belə onların haqqını ödəmək, onlara qarşı ədalətli olmaq biz müsəlmanların borcudur:

«**Ey iman gətirənlər! Allah qarşısında sabitqədəm və ədalətli şahidlər olun. Hər hansı bir camaata qarşı olan kininiz sizi ədalətsizliyə sövq etməsin. Ədalətli olun. Bu, təqvaya daha yaxındır. Allahdan qorxun. Allah etdiklərinizdən xəbərdardır**»³

Əbu Zərdən ؓ rəvayət olunan hədis: «**Peyğəmbər ﷺ Rəbbindən rəvayət edib deyir ki, "O dedi: – Ey qullarım! Mən zülm etməyi nəfsimə haram etdim. Sizin bir-birinizə**

¹ Müslim, 5616.

² «əl-Hücurat» surəsi, 10.

³ «əl-Maidə» surəsi, 8.

zülm etməyinizi də sizə haram etdim. Bir-birinizə zülm etməyin!"»¹

Ümumiyyətlə kafirlər dörd qisimdirlər:

1. İslamın və müsəlmanların düşməni:

«Hər kəs Allaha və Peyğəmbərinə itaət etməyib Onun sərhədlərini aşarsa, Allah da onu həmişəlik cəhənnəmə daxil edər. Onu rüsvayçı əzab gözləyir»²

2. Aman istəyənlər. Onların haqqı, təyin olunmuş məkan və zaman ərzində onları himayəyə götürməkdir:

«Əgər müşriklərdən biri səndən aman istəsə, ona aman ver ki, Allah kəlamını dinləsin. Sonra onu əmin olduğu yerə çatdır»³

3. Əhd bağlayanlar. Onların haqqı, onlarla bağlanan əhdə vəfa etmək və təyin olunmuş müddət ərzində bağlanan ittifaqı pozmamaqdır:

«Müqavilə bağladıqdan sonra sizə qarşı bir əskiklik etməmiş və sizin əleyhinizə heç kəsə yardım göstərməmiş (müşriklər) istisnadır. Onlarla olan əhdinizə axıra qədər (müddəti bitənədək) vəfa edin»⁴

4. Zimmilər. Bunlar İslam dövlətində daimi sakin olan yəhudi, xaçpərəst, məcusi və qeyriləridir:

Zimmə əhlinin haqqı

1. Zimmə əhdini pozmamaq:

«Əhd etdiyiniz zaman Allaha verdiyiniz əhdi yerinə yetirin!»⁵

¹ Müslim, 6517.

² «ən-Nisa» surəsi, 14.

³ «ət-Tövbə» surəsi, 6.

⁴ «ət-Tövbə» surəsi, 4.

⁵ «ən-Nəhl» surəsi, 91.

2. İslam dinini qəbul etməyi onlara məcbur etməmək:
«Dində məcburiyyət yoxdur. Artıq doğruluq (iman) azğınlıqdan (küfrdən) fərqlənir»¹

3. Onları himayə və müdafiə etmək.

4. Onları sirdaş tutmayaraq onlara yaxşılıq etmək:

«Allah din yolunda sizinlə vuruşmayan və sizi yurdunuzdan çıxarmayan kimsələrə yaxşılıq etməyi və onlarla ədalətlə rəftar etməyi sizə qadağan etməz. Allah ədalətli olanları sevər. Allah sizə ancaq sizinlə din yolunda vuruşan, sizi yurdunuzdan çıxaran və çıxartmağa kömək edən kimsələrlə dostluq etməyinizi qadağan edər. Onlarla dostluq edənlər əsl zalimlərdir»²

5. Günah olan işlərə (araq içmək, donuz əti yemək və s.) müsəlmanları dəvət etməyincə, o işləri etməkdə onlara mane olmamaq.

6. Qanlarına və mallarına bais olmamaq.

7. Zülm etməmək və bacara bilmədiyini bir işi etməyə məcbur etməmək.

¹ «Əl-Bəqərə» surəsi, 256.

² «Əl-Mumtəhinə» surəsi, 8-9.

SON SÖZ

Bu gün İslam aləmində ədalətsizlik baş alıb gedir ki, bu da İslama ləkə vurur və İslam dəvətinə mane olur. Müsəlmanların başlarına gələn bir çox bəlalar da məhz bu ədalətsizliklərinə görədir. Ömər bin əl-Xəttab رضي الله عنه demişdir: *«Biz müsəlmanlar Allahın islam dini ilə izzətləndirdiyi bir ümmətik, nə vaxta qədər ki, islam dinindən başqa bir şeylə izzətlənmək istəyəcəyik, Allah da bizi zəlil edəcək».*

Əziz müsəlman qardaş və bacılarım! Bu on haqqı lazımcına yerinə yetirməyə çalışın və bu işdə Allahın müsəlmanlara kömək etməsini Ondan diləyin!